

FARSA TRAGICĂ

de Romul Munteanu

Ultima lucrare, „Farsa tragică”, a profesorului Romul Munteanu, tipărită în editura „Univers”, își propune să abordeze teritoriul friabil și dificil, în curs de consolidare abia, al dramaturgiei sec. XX și să explicitizeze imagistica mișcărilor de idei, generind un nou profil teatral contemporan. Deși titlul indică limpede obiectivul restrins al cărții, bogata documentare, dublată de simțul extrem al clarității în ordonarea judecăților de valoare, erudiția, capacitatea de a atinge miezul problemelor, ne determină să considerăm studiul critic o „panoramă” depășind însă cu mult limitele descriptivității și granițele epocii de care se ocupă, prin întuirea perfectă a organicității transformărilor literar-dramatice, prin analiza de adâncime a fenomenului social și cultural.

Pentru definirea profilului unei întregi epoci și explicitarea specificului și motivațiilor ce au determinat apariția unui nou gen literar, — „farsa absurdă”, sau „farsa tragică”, — autorul utilizează informațiile sociologice pertinente furnizate de etnologie, psihanaliză și filozofie. Astfel, se ajunge la concluzia că sursa degradării valorilor și alienarea individului — coordonatele teatrului contemporan — se află în societatea industrială de consum, care a instituționalizat totul. Pentru om, munca devine o dominare, o activitate impusă de legi prestabilite. Responsabilitatea individului față de actele sale se suspendă inevitabil, personalitatea umană, reducându-se la nivelul funcționării automate, în ultimă instanță individul ducind un fel de simplă roțiță într-un mare angrenaj social-industrial.

Dar ce înseamnă de fapt „farsa tragică” ca nouă categorie estetică, cum, și de ce a apărut? Răspunsul îl găsim în primele două capitole cuprinzătoare ale lucrării („Degradarea tragediei și metamorfoza comediei clasice. Semnificația farsei tragice. Implicațiile risului contemporan” și „Contextul farsei tragice”), baza considerațiilor critice din celelalte compartimente ale volumului.

Pornind de la premisele degradării celor două genuri, tragic și comic, Romul Munteanu consideră „farsa tragică” sau „farsa absurdă” rezultanta unei intime fuziuni dintre respectivele categorii estetice. Asistăm la „moartea tragediei”, ne spune autorul.

Într-un univers închis, individul redus moral și spiritual, damnat la o existență cenușie, banală, nu mai poate deveni erou de tragedie, în accepția adevărată a termenului. Golită de valori autentice, de semnificații majore și certitudini, societatea in-

dustrială va fi lipsită de „eroi”. Personajul dramaturgiei contemporane devine un „non-erou”, un „anti-erou”, cu alte cuvinte un personaj derizoriu, deoarece falsa valoare umană, aleargă în căutarea unor false idealuri într-un univers, și el degradat. Dramaturgia contemporană va substitui destinul supranatural sau social al eroilor, cu destinul ontologic. Predilecția farsei contemporane canalizându-se spre evidențierea raportului om-societate, ne dezvăluie un individ incapabil de opțiune într-un univers, în care legile tiranice îi închid orice șansă de salvare spirituală, condamându-l definitiv la singurătate.

Înstrăinarea de sine și însingurarea presupun două aspecte pe care autorul le diferențiază:

1) Omul alienat este prizonier etern al materialității lumii înconjurătoare, care îl copleșește și îl determină la izolare, creîndu-i un sentiment apăsător de teamă și angoasă.

2) Privind însă lumea și odată cu ea pe sine, individul începe să o accepte, cufundându-se într-o adevărată voluptate contemplativă a propriei ratări. Acceptarea ratării este firească, aceasta însemnând o nouă condiție existențială, căreia individul depersonalizat i se adaptează în cele din urmă.

Dar prezența angoaselor fundamentale degradante: teama de viață, de neantul morții, vor plasa existența non-eroului din farsa contemporană sub semnul absurdului, cu implicații tragice și al grotescului, generat de o anumită viziune despre lume a ființei alienate, ca mecanism, îndeplinind niște ritualuri mimetice. Pierzându-și coordonatele concrete, în viziunea „anti-eroului”, lumea exterioră apare la bălci, sau ca o prezență oprimatorie terifiantă.

Prin urmare, într-o lume infestată de false valori, și el la rindul lui o nonvaloare, individul alienat va căuta să comunice cu alți indivizi, printr-un limbaj metamorfozat într-un mod de exprimare ambiguă, dezvăluind, așa cum este și firesc, un univers afectiv și ideatic neautentic.

Tematic vorbind, convertirea radicală operată de antiteatrul contemporan, dintr-un teatru social-istoric într-unul existențial, are consecințe firești asupra structurilor compoziționale clasice, și ele radical modificate. Un nou timp și spațiu, altfel concepute și ordonate, universul afectiv al anti-eroilor, constituie obiectul mitic al ultimelor capitole ale lucrării. De data aceasta, pe Romul Munteanu îl interesează nu atât consistența dramatică a personajelor, ci simbolurile pe care acestea le întrupează și vehiculează.

Completată de o utilă și bogată bibliografie, lucrarea se afirmă ca un act cultural, ca un remarcabil efort de comunicare, între cultura de teatru românească și cea universală.

Medeea Ionescu